

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

חנוכת בית המדרש בשכונת קרוינהייטס

א' לך לך תשב"ח

ויסע אברהם הלוי ונסוע הנגבה

- ברש"י: וילך למסעיו, שלא ישנה מאכסניא שלו. דבר אחר, בחזרתו פרע הקפותיו • בנועם אלימלך: אברהם הלך למצרים לבל יתפשט הדברים שאמרו שהרעב בא מחמת שזה 'המין' בא אצלם • אברהם אבינו הוציא המתנות שקבל וכל רכושו לצורך הקמת והחזקת מקומות לתורה תפילה ולפרסם אמונת ה', עד שהוצרך ללוות כסף • ביאור פסוק: שלח חשך ויחשך, ולא מרו את דברו לצאת קודם הזמן • ביאור הנוסח: ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא מיושבי קרנות • בבית המדרש אמיתי צריכים יושבי בית המדרש להיות מרוצים, ולא יושבי קרנות • במדרש: פנו לכם צפנה, אם ראיתם שמדווק עשו לכם, ברחו לתורה • באמריקע מצוי שמעתיקים הדירה (מופן) משכונה לשכונה • מקומות התניות נקראו מסעות, שעתידין לנסוע לארץ ישראל לעתיד •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ה לפ"ק

KolSatmar.com

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

20 מינוט) זייער קלאר ★ ★ ★ ★

לשון קדשו - קונטרס שיג

ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-3333419 7-9	קול אוצר יהודא	ארץ ישראל: 072-3275205 ענגלאנד: 0330-350-3110 פעקס: 718-650-2970	לשון קדשו: 929-522-1515
		דרוק 1 דערנאך 313 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3	

• ברכת מזל טוב •

הר"ר אליעזר וויינשטאק הי"ו

לרגל הולדת בנו
יובה להבנים בכריתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו
ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים
וברכה מיוחדת על אשר עומד למיננו בלב נפש חפצה

הר"ר חנני' יו"ט ליפא הלוי קרויס הי"ו

לנישואי בתו - עב"ג החתן מרדכי נ"י
בן הר"ר יואל הכהן ברוין הי"ו (ב"ר אביעזר יודא)

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת וקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• יהם יעלו לזכרון •

הרה"ח הנודע, לימוד דרדקי במחנה לאנדסברג, והזוהר
שיענו אמן יהא שמיה רבא בקול רם דבק בריב"ה זי"ע
ופעל למוסדותיו באיסט סייד

רבי יוסף ז"ל סאקס

ב"ר שמואל דוד ז"ל

נפטר י"ב חשוון תשע"א

הנה"צ המפורסם, כל ימיו הקדיש להרבות תורה וטהרה
בישראל, וזה להעמיד מאות בתים נאמנים לה' ולתורתו
בשליחות והדרכת רביה"ק זי"ע

הרב קלונימוס אליעזר זצ"ל עקשטיין

ב"ר שלמה צבי ז"ל - אבר"ק בעונאם איירעם ארגענטינא
נפטר י"א חשוון תשמ"ז

הרה"ח המפואר, עסק בתורה, נשא ונתן בנקיון כפים, פור
נתן לאביונים, הורדו לקיים מצות אם כסף תלוה, והרבה
שלום בעולם, הלך בדרכי אבותיו ומקושר לריב"ה זי"ע

רבי קלונימוס (קלמז) ז"ל ווייס

ב"ר מרדכי אהרן ז"ל - נפטר י"ב חשוון תשפ"ב

הרה"ח הישיש, התנהג באמונה פשוטה, בורח מן הכבוד,
כל זמנו מלאים במצות ומעש"מ, אדוק ומקושר בצדיקים

רבי יעקב הלוי ז"ל שווארץ

ב"ר מאיר צבי ז"ל

נפטר מ' מרחשון תשע"ה

האשה החשובה יראת ה', הסתפקה במיעוט, הצטיינה
בהכנסת אורחים גם לערכאי רוח, עמדה לימין בעלה
בהרבצת תורה

מרת שרה שינדל ע"ה ב"ר משה ז"ל

אשת הרה"ח ר' מאיר יעקב שווארץ ז"ל

נפטרה י"ב מרחשון תשע"ה

האשה החשובה והצנועה

מסרה נפשה לגדל צאצאיה,

ואף בימי הועם צימצמה לחקמה לשכור מלמד לבניה

מרת סימא אסתר ע"ה ב"ר אהרן ז"ל

אשת הרה"ח מו"ה אשר אנשיל שמוהל ז"ל

נפטרה י"ג חשוון תשס"ט

נא להתפלל עבור
הרב אהרן זאב בן בראנא שלי"מ א'
לרפ"ש בתושה"

הרה"ח רבי
משה אפרים
ב"ר ארי' ז"ל
הערשקאוויטש

KolSatmar.com

קושיות ודקדוקים בפרשת לך לך

קושיא א

ברש"י: לא גילה לו הארץ מיד, כדי לחבכה בענינו, ולתת לו שכר על כל דיבור ודיבור. ובמדרש אמרו הלשון לתת לו שכר על כל פסיעה ופסיעה

ס'שטייט אין די וואָכעדיגע סדרה:

[ויאמר ה'] הקדוש ברוך הוא האט געזאגט [אל אברהם], לך לך מארצה וממולדתך ומבית אביך, אל הארץ אשר אראך, וואס איך וועל דיר ווייזן.
זאגט רש"י [מדברי המדרש], ער האט אים נישט מגלה געווען [את הארץ מיד], כדי לחבכה [בענינו], ולתת לו שכר על כל פסיעה ופסיעה.

ב

ויש להבין האך תלוי ענין שכר על כל פסיעה ופסיעה, במה שלא גילה לו הארץ מיד
(א) פרעגט מען דאך די קשיא, פארוואס [דוקא] אז ער ווייסט נישט [וואו דאס איז, דעמאלטס] וועט ער [מער] האבן שכר על כל פסיעה ופסיעה.

ג

קושיא ב

גם יש להבין עצם ענין אומרו אל הארץ אשר אראך, ולא גילה לו הארץ מיד. שהרי ידוע היה להם שאר"י וירושלים הוא מקום המובחר ומקודש, ואם כן בוודאי הבין אברהם מתחילה לילך לשם, וכפירש"י בפסוק הלוך ונסוע הנגבה, שהיה הולך ונסוע לירושלים

(ב) דאס ענין דארף מען אינגאנצן נאך צו פארשטיין.

מ'ווייסט דאך וואס דער ציל איז געווען [מתחילה, שהרי] דער ציל איז געווען [אז] ער זאל גיין קיין ארץ ישראל, צום מקום המקדש. [וכדכתיב אחר כך] ויסע אברהם הלוך ונסוע הנגבה, זאגט רש"י קיין דרום, [ווייל] ירושלים איז געווען לדרומה של ארץ ישראל, [שהיה הולך ונסוע לבוא] צום מקום המקדש, דאס איז געווען דער ציל, [און] דאס האט ער געמיינט [דא מיט דעם] אל הארץ אשר אראך.

^א ברש"י (יב, ב): אשר אראך. לא גילה לו הארץ מיד, כדי לחבכה בענינו, ולתת לו שכר על כל דיבור ודיבור. כיוצא בו (וירא כב, ב) את בנה את יחידך אשר אהבת את יצחק. כיוצא בו (שם) על אחד ההרים אשר אמר אליך. כיוצא בו (ינה ג, ב) וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דבר אליך.

^ב לשון 'על כל פסיעה ופסיעה', הוא בבראשית רבה (בפרשת לט, ט): אל הארץ אשר אראך, ולמה לא גלה לו, כדי לחבכה בענינו, וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. הוא דעתיה דרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן ויאמר קח נא את בנה את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת וכו', את יצחק. ולמה לא גלה לו, כדי לחבכו בענינו וליתן לו שכר על כל דיבור ודיבור. דאמר רב הונא משם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, משהה הקב"ה ומתלא עיניהם של צדיקים ואח"כ הוא מגלה להם טעמו של דבר, כך אל הארץ אשר אראך, על אחד ההרים אשר אמר אליך, וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דבר אליך, קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך (יחזקאל ג).

ובבראשית רבה פרשת וירא (נה, ז) איתא שתי הלשונות: ויאמר קח נא את בנה וכו', ולמה לא גלה לו מיד, כדי לחבכו בענינו וליתן לו שכר על כל דיבור ודיבור. היא דעתיה דר' יוחנן, דאמר ר' יוחנן לך לך וכו' אל הארץ אשר אראך, ולמה לא גלה לו מיד, כדי לחבכה בענינו וליתן לו שכר על כל דיבור ודיבור ועל כל פסיעה ופסיעה.

^ב ברש"י (יב, ט): הלוך ונסוע. לפרקים, יושב כאן חדש או יותר, ונסוע משם ונוטה אהלו במקום אחר, וכל מסעיו הנגבה, ללכת לדרומה של ארץ ישראל, והוא לצד ירושלים, שהיא בחלקו של יהודה שנטלו בדרומה של ארץ ישראל, הר המוריה שהיא נחלתו. בבראשית רבה (לט, טז).

וזה"ל הבראשית רבה שם: ויסע אברהם הלוך ונסוע הנגבה, מחקה והולך, ומכוין כנגד בית המקדש.

[ואם כן יוקשה] לכאורה [וכי] האָט ער דען נישט געוואוסט [מתחילה] וואו אָרץ יִשְׂרָאֵל איז, [והלא] אָדָם הָרָאשׁוֹן האָט מְקַרֵּב געווען [שם במקום המקדש, און] נַח האָט מְקַרֵּב געווען [דאָרט, וכדכתיב וַיֵּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ וַיִּגַּד] וַיַּעַל עֹלֹת 'בַּמִּזְבֵּחַ' [נח ח, כ], זאָגט דער מדרש, הַמִּזְבֵּחַ הַגָּדוֹל, אויף דעם פּלאַץ וואו אָדָם הָרָאשׁוֹן האָט מְקַרֵּב געווען. און דער מְקַרֵּב איז געווען שָׁם בֵּן נֹחַ, שטייט דאָךְ¹. ווייל [נח] הִכִּישׁוּ אָרִי, ער איז געוואָרן אַ בַּעַל מוֹם, האָט עס שָׁם בֵּן נֹחַ [מקריב געווען].

און אברהם אבינו איז דאָך געווען מיט שָׁם'ן געווען איינסי, [והרי אחר כך כתיב] וּמִלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ 'שָׁלָם' [לך יד, יח], שָׁם איז געווען מֶלֶךְ 'יְרוּשָׁלַיִם, און זיי זענען זיך צוזאַמגעקומען, זענען זיי דאָך געווען צוזאַמען געוועזן². נו זיי האָבן 'אַלע' געוואוסט³ [מעלת וחביבות יְרוּשָׁלַיִם ומקום הקודש].

[וכי] האָט ער [דען] נישט געוואוסט וואו אָרץ יִשְׂרָאֵל איז? מ'האָט אים געדאָרפט גאָר צו ווייזן הערשט. [ואם כן צריך ביאור מהו הכוונה במה שכתב רש"י] לֹא גִילָה לוֹ, ער האָט אים נישט אויסגעזאָגט.

ד

קושיא ג

ועוד שהרי כבר מקודם לזה כשיצאו מאור כשדים לחרן, כבר נאמר שם שהיה דעתם ללכת ארצה כנען, ואם כן כבר רצה אברהם לילך לשם, ומהו הכוונה במה שלא גילה לו הארץ

ג) און דערנאָך [הקשו עוד, דהלא] ער האָט דאָך שוין אָנגעהויבן [ללכת לשם גם מקודם כמבואר בסוף פרשת נח, וכדכתיב (נח יא, לא)] וַיֵּצֵאוּ לָלֶכֶת 'אַרְצָה כְּנַעַן', [ווען] זיי זענען אַרויסגעגאַנגען פון אור פִּשְׁדִּים - איידער זענען געקומען אהין אויף חָרָן - זענען זיי

¹ בבראשית רבה (לד, ט) ובילקוט שמעוני (רמז נט): וַיֵּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ. התבונן נח, מה טעם ריבה הקב"ה בטהורה יותר מן הטמאה, אלא שהוא רוצה להקריב מהן. מיד וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וַיַּעַל עֹלֹת 'בַּמִּזְבֵּחַ', על מזבח הגדול שבירושלים ששם הקריב אדם הראשון, שנאמר (תהלים טז, ב) וַיִּטֵּב לִּי מְשׁוֹר פֶּר מִקֵּרֶן מִפְּרִיס.

ועיין בגמרא עבודה זרה (ח. ט): תנו רבנן, יום שנברא בו אדם הראשון, כיון ששקעה עליו חמה אמר אוי לי שבשביל ססרתני עולם חשוך בעדי וכו', כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא, עָמַד והקריב שור שקרניו קודמין לפסותני, שנאמר וַיִּטֵּב לִּי מְשׁוֹר פֶּר מִקֵּרֶן מִפְּרִיס וכו'.

² בבראשית רבה (ל, ט): אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ, הִדָּא הוּא דכתיב (משלי יא, ל) פָּרִי צִדִּיק עֵץ חַיִּים, מה הן פירותיו של צדיק, מצות ומעשים טובים. וַיִּקַּח נֹחַשׁוֹת חֶקֶם (שם), שזן ומפרנס כל י"ב חדש בתיבה. אחר כל השבוע הזה (שם, לא) הֵן צִדִּיק בָּאָרֶץ יִשְׁלָם, בא לצאת ונשתלח, אתמהא, דאמר רב הונא משום רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, נח כשהיה יוצא מן התיבה הכישו אָרִי וְשִׁבְרוּ, ולא היה כָּשֵׁר לַהֲקָרִיב, והקריב שם בנו תחתיו.

ועיין עוד בבמדבר רבה (ד, ח): שבתחלה היו הבכורות משמשין עד שלא עמד שבט לוי וכו', מתחלת ברייתו של עולם אדם הראשון היה בכורו של עולם, וכיון שקירב קרבנו שנאמר וַיִּטֵּב לִּי מְשׁוֹר פֶּר מִקֵּרֶן מִפְּרִיס, לבש בגדי כהונה גדולה, שנאמר (בראשית ג, כא) וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹקִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם, בגדי שבת היו, והיו הבכורות משתמשין בהם. כיון שמת אדם מסרן לשת, שם מסרן למתושלח. כיון שמת מתושלח מסרן לנח, עמד נח והקריב קרבן שנאמר (נח ח, כ) וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וַיִּגַּד. מת נח ומסרן לשם, וכי שם היה בכור, והלא יָפֶת היה בכור, שנאמר (שם י, כא) אֶחָי יָפֶת הַגָּדוֹל, ומפני מה מסרן לשם, מפני שצפה נח שלשלת האבות עומדת ממנו. ותדע לך ששם היה מקריב, שנאמר וּמִלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ 'שָׁלָם' וַיִּגַּד [והוא יפה] לָקַל עֲלֵיךְ, וכי כהונה לו ניתנה, והלא לא ניתנה כהונה אלא משעמד אֶהְרֹן, מהו שהוא אומר כאן וְהוּא כֹהֵן, מפני שהיה מקריב כהנים.

³ שלמד תורה בבית מדרשו של שם וְעָבַר גַּם מֵאֵז, והיה מבני בניו.

¹ וז"ל הרמב"ן (יד, יח) בפסוק וּמִלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ 'שָׁלָם, היא ירושלים, כענין שנאמר (תהלים עז, א) וַיְהִי בְשָׁלָם סוֹכּוֹ, ומלכה יקרא גם בימי יהושע אֲדֹנִי צֶדֶק [יהושע י, א], כי מאז ידעו הגוים כי המקום ההוא מבחור המקומות באמצע הישוב, או שידעו מעלתו בקבלה שהוא מכוון כנגד בית המקדש של מעלה ששם שכנתו של הקב"ה שנקרא צֶדֶק. ובבראשית רבה (מג, ב) המקום הזה מצדיק את יושביו, וּמִלְכִּי צֶדֶק, אֲדֹנִי צֶדֶק, נקראת ירושלים צֶדֶק, שנאמר (ישעיה א, כא) צֶדֶק יֵלֵן בָּהּ.

דאך אויך שוין געווען אין דער דעה צו גיין קיין ארץ ישראל. און דא זאגט ער אל הארץ אשר ארצה, איך וועל דיר הערשט ווייזן, [פירש"י] מ'האט אים נישט אויסגעזאגט.

[וכי עדיין] האט ער געמיינט גאר ערגעץ אנדערש, ערגעץ אנדערש וויל ער אים גאר פירן, [וואס] איך ווייס נישט וואו.

ה קושיא ד

בפסוק ויעבר אברהם בארץ, פירש"י נכנס לתוכה. ודקדקו המפרשים דלכאורה מה משמענו בזה

ויעבר אברהם בארץ. זאגט רש"י (יב, ו) נכנס לתוכה.

(ד) נו וואס דען האב איך געמיינט, ער איז 'ארויס' פון דארט? ער איז דאך [הערשט יעצט] געקומען. [ובאם היה הכוונה שיצא משם] העט דאך געדארפט צו שטיין 'מן' הארץ [ולא בארץ].

פלאגן זיך דאך אלע [מפרשים] וואס וויל רש"י זאגן [אויף] ויעבר אברהם בארץ, נכנס לתוכה.

ו קושיא ה

בפסוק ואת הנפש אשר עשו בחרן, פירש רש"י על פי המדרש, שהכניסום תחת כנפי השכינה וגיררו אותם, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו. ופשוטו של מקרא, עבדים ושפחות שקנו להם, דעשייה הוא לשון הקנין

ויקח אברהם וגו' ואת כל רכושם, דאס גאנצע פארמעגן, ואת הנפש אשר עשו בחרן, זיי זענען מיטגעגאנגען.

זאגט רש"י, וואס הייסט אשר עשו, - ער האט עס גענומען פון מדרש, - מ'קאן עפעס באשאפן נפשות? [והלא אפילו אם] די גאנצע וועלט זאל זיך צוזאמקומען קאן מען נישט באשאפן איין נפש.

זאגט רש"י דעם פשוט, און חכמינו ז"ל, [אז] ער האט זיי מגייר געווען, ער האט זיי מכניס געווען תחת כנפי השכינה, ער האט מיט זיי געלערנט, און כל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו. דאס איז טייטש אשר עשו.

ז

דבר אחר, נאך א פשוט זאגט רש"י, [אז דאס מיינט] דאס פארמעגן וואס ער האט געקויפט, [וכגון] עבדים ושפחות^א. [ווי] ס'שטייט (בלק כד, יח) וישראל עשה חיל, ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד (ויצא לא, א), ער האט געמאכט. [וויל דעס] וואס מ'קויפט איין, מ'פארשאפט זיך פארמעגן, דעס ווערט אנגערופן לשון עשייה.

^א פירש"י (יב, ה): אשר עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו, לכך כתיב אשר עשו. ופשוטו של מקרא, עבדים ושפחות שקנו להם, כמו עשה את כל הכבוד ה'ה (ויצא לא, א), לשון קנין. וישראל עשה חיל (בלק כד, יח), לשון קונה וכונס.

^ב בבראשית רבה (לט, יד): ואת הנפש אשר עשו בחרן. אמר רבי אלעזר בן זימרא, אם מתכנסין כל באי העולם לברוא אפילו יתוש אחד, אינן יכולין לזרוק בו נשמה, ואת אמר ואת הנפש אשר עשו? אלא אלו הגרים שגייירו. ואם כן שגייירו למה אמר עשו, אלא ללמדך שכל מי שהוא מקרב את העובד כוכבים ומגייירו, כאילו בראו.

^ג כמבואר בגמרא סנהדרין (ט:): כל המלמד בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, שנאמר (במדבר ג, א) ואלה תולדת אהרן ומשה, וכתוב (שם, ב) ואלה שמות בני אהרן [פירש"י]: ומפרש בתריה בני אהרן, ולא הוזכרו בני משה שם, לומר לך אהרן ילד ומשה למד, לפיכך נקראו על שמו.

^א דהא כתיב ואת הנפש.

ח

ועדיין יש להבין לפי פשוטו של מקרא דקאי על סתם רכוש, למה מפרטו הכתוב בפני עצמו בלשון ואת 'הנפש' אשר עשו, דהוא לשון מעלה וחשיבות לקרותו בשם נפש

ה) מילא רעכט, דעם [לשון] עֲשֶׂה קען מען פֿאַרענטפערן [אז] דאָס גייט אַרויף אויפֿן פֿאַרמעגן, אָבער וואָס זאָגט ער עפעס וְאֵת 'הַנֶּפֶשׁ', [וכי] דאָס פֿאַרמעגן איז דאָס נֶפֶשׁ? וואָס עפעס, וויאָזוי שטעלט מען אַריין דעם פֿשט, דעם אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחֵרֶן שטעלט מען אַריין אין נֶפֶשׁ אַריין, דאָס הייסט דאָךְ נישט קיין [נֶפֶשׁ]²¹.
דאָס דאַרף האָבן פֿשט.

ט

קושיא ו - מתוך הדרוש

ו) [ויסע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנִסְעַת הַנֶּנְבֵּה. יש להבין כפל הלשון 'הָלוֹךְ וְנִסְעַת', והיה סג' שיאמר רק לשון נסוע לחוד, או לשון הָלוֹךְ לחוד].
(הקושיא בדברי רבינו, להלן באות כז)

י

קושיא ז - מתוך הדרוש

ז) [אמרי נא אחתי את למען ייטב לי בעבורך וחייתה נפשי בגלגלך. פירש רש"י, למען ייטב לי בעבורך, יתנו לי מתנות. והקשו המפרשים וכי היה אברהם רוצה במתנות, והלא מצינו להלן בפרשה (יד, כב) שאמר למוֹלֵךְ סדום אם מוחזי ועד שְׂרוֹף נַעַל וְאִם אָקַח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ].

יא

קושיא ח - מתוך הדרוש

ח) [ועוד דקדקו על זה, למה הקדים ענין המתנות למען ייטב לי בעבורך, לאומרו וחייתה נפשי בגלגלך. והלא העיקר הוא נפש ולא הממון, ואם כן היה לו להקדים ולומר 'למען תחיה נפשי בגלגלך', ואחר כך 'ייטב לי בעבורך'].
(הקושיות בדברי רבינו, להלן באות נב-נג)

יב

הקדמה לקושיא ט-יא

בפסוק וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו, פירש רש"י כשחזר ממצרים לן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים, ולמדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו. דבר אחר, בחזרתו פרע הקפותיו. וב' פשטים אלו הם מדברי הגמרא והמדרש [להלן בפרשה כתיב] וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו. זאָגט אויך רש"י²² צוויי פֿשטים.
איינס איז פון די גמרא²³, אַז מ'זאל נישט מְשַׁנֶּה זיין מאַכסניא שְׁלוֹ. [און] ס'איז אַן אַרְיכוּת אין די גמרא דאָרט צוויי פֿשטים, צי [רק באכסניא] קבוע, צי [אפילו] נאָר בְּאַקְרָא [דאף מאכסניא דאקראי גם כן לא ישנה. ועל כל פנים] איבערדעם [איז געווען] וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו.

²¹ ואף שפירש רש"י דהכוונה על העבדים ושפחות, מכל מקום עדיין ראוי להבין דאם הכוונה הוא אך על עבדים ושפחות קנין כספם שקנו להם, אם כן הרי הם בכלל הרכוש, וכבר נכללו במאמר ואת כל רכושם אשר רָכָשׁוּ, ומהו החשיבות והיתרון בהם לפרטם בפני עצמם ולכנותם על שם הנפש, ואין דבר הרכוש חשוב כל כך לייחסו על שם הנפש. (חידושי תורה למסיבות).

²² ברש"י (ג, א): וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו. כשחזר ממצרים לארץ כנען, היה הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים, למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו. דבר אחר, בחזרתו פרע הקפותיו.

²³ בגמרא ערכין (טז): אמר רב יהודה אמר רב, מנין שלא ישנה אדם מאכסניא שלו, מן התורה, שנאמר [עד] הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֶהְיֶה בְּתַחֲלָה. רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא, וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו [פרש"י: בדרך שהיה רגיל לחנות ממסע למסע, שלא שינה 'בית מלגונין']. מאי בינייהו, איכא בינייהו, אכסניא דְּאַקְרָא [כגון אכסניא שבדרך שלן שם במקרה בעלמא, ששקעה לו שם חמה. למאן דאמר מִאֲהָלוֹ, לא חשיב אלא אכסניא קבועה. ומאן דאמר מִמִּסְעָיו, חשיב אפילו דאקראי]. - (ולהלכה עיין זה במגן אברהם סימן קע"ט י, ובמחצית השקל שם).

דבר אחר [והוא 'מהמדרש']^ט, **בְּחִזְרָתוֹ פֶּרַע הֶקְפוּתָיו**, ער האָט באַצאַלט וואָס ער האָט זיך אָנגעבאַרגט.

יג

קושיא ט

לפי פשט השני יש להבין למה הוצרך אברהם ללוות ממון טרם הליכתו למצרים. והלא מבואר לעיל בפסוק, דכשבאו לארץ כנען לקחו עמם את כל רכושם אשר רכשו בחרן, ומוכח דכבר היה לו רכוש גדול

(ט) לכאורה [יש להבין פשט השני, דהלא] ער איז דאָך אַוועק פון חֶרֶן מיט אַ גאַנץ פאַרמעגן, [וכדכתיב] וְאֵת כָּל רְכוּשָׁם [אֲשֶׁר רָכְשׁוּ] וְאֵת [הַנֶּפֶשׁ] אֲשֶׁר עָשׂוּ [בְּחֶרֶן], ער האָט זיך דאָך צוזאַמגעקויפט עבֵדִים און שְׁפָחוֹת, [און] ער האָט געהאַט אַ פאַרמעגן. נו וואָס האָט ער זיך געברויכט באַרגן, און הערשט שפּעטער האָט ער הערשט באַצאַלט.

יד

קושיא י

ולפי פשט הראשון כתבו המפרשים בביאור לשון וַיֵּלֶךְ 'לְמַסְעָיו', דהכוונה על מקום החניות, שאף מקום החניה קרוי מסע כמו שכתב רש"י לענין המ"ב מסעות שבמדבר, והמעם לפי שאין חניה בלא מסע, וממקום החניה חזרו ונסעו

וַיֵּלֶךְ לְמַסְעָיו. דער מדרש זאגט^{טז}, בְּאוֹתוֹ מָקוֹם אֲשֶׁר הָלַךְ, אויף דעם זעלבן פלאַץ איז ער צוריקגעגאַנגען.

[נאָר] פאַרוואָס הייסט עס הייסט 'לְמַסְעָיו', לכאורה [הול"ל] דאָרט וואו ער האָט גערוט, וואו ער איז געזעצן, נישט דאָרט וואו ער איז געגאַנגען.

זאָגן זיי פֿשט אין רש"י, מַסְעָיו, - זאָגט דער מזרחי" - די חֲנִיּוֹת הייסן אויך מַסְעָיו, אזוי ווי ס'שטייט (מסעי לג, א) אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל^{יז}, אויף די חֲנִיּוֹת, לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם (פקודי מ, לח). פאַרוואָס, ווייל מ'קאָן דאָך נישט צוקומען אַהיִן [למקום החנייה] אַז ס'איז נישטאָ קיין מַסְעוֹת [בין חנייה לחנייה].

טו

אמנם אכתי צריך דלהבין, דהרי יותר היה ראוי לקרות מקומות הנסיעה על שם החנייה, שהוא תכלית הנסיעות, ולמה קרא מקום החנייה על שם המסע, ובדאי יש מעם בזה

(י) נאָר אף על פי כן דאָרף מען דאָך פֿשט, אָבער פאַרקערט [גם כן שייך, לקרוא הנסיעה על שם החנייה, ואם כן] פאַרקערט האָט מען געדאַרפט צו זאָגן [אז] די מַסְעוֹת הייסן אויכעט חֲנִיּוֹת, פאַרוואָס, ווייל ס'איז אויפן צוועק פון חֲנִיּוֹת. [שהרי] אָבער דער תְּכָלִית איז דאָך די חֲנִיָּה, ער 'גייט' [כדי] ער זאָל רוען. [ואם כן]

^{טו} בבראשית רבה דלהלן. דאיתא שם ב' הפשטים.

^{טז} בבראשית רבה (מא, ג): וַיֵּלֶךְ לְמַסְעָיו, במסעות שְׁהָלַךְ, בהן חָזַר. אמר רבי אלעזר ברבי מנחם, הָלַךְ לפרוע הקפותיו.

^{יז} בפירוש הרא"ם (יג, א): וקרא חניויות בשם מַסְעָיו, לפי שאין חניה בלא מסע, שחזר ונסע משם. כמו שפירש רש"י (פקודי מ, לח) בפסוק בְּכָל מַסְעֵיהֶם. [וכן כתב בינה תואר, על הבי"ר שם].

וד"ל רש"י שם בפרשת פקודי: לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם. בכל מסע שהיו נוסעים, היה הענין שוכן במקום אשר יחנו שם. מקום חנייתו אף הוא קרוי מסע, וכן וַיֵּלֶךְ לְמַסְעָיו, [וכן (מסעי לג, א) אֵלֶּה מַסְעֵי. לפי שמקום החנייה חזרו ונסעו, לכך נקראו כולן מסעות].

^{יח} כן נזכר בלשון רש"י פקודי, המובא לעיל.

וואָס דאַרף איך רופן דעם תַּכְלִית [שהוא החנייה] עַל שֵׁם פֿון די מַסְעוֹת, אַז מ'גייט ווייטער, [והלא] ס'איז דאָך אַ חֲנִיָּה [און] דער עיקר איז דאָך דאָס.
טאַקע [אויף] אַלֶּה מַסְעֵי פֿרעגט מען אויך די קִשְׁיָא, פֿאַרוואָס שטייט נישט אַלֶּה די חֲנִיּוֹת.

טז

– נאָר לאָמיר זען, איך וועל זאָגן [התירושים] בְּקִצּוֹר, ס'איז אַלעס [אויף] איין קוּטב.
[ההמשך להלן באות יט]. –

יז

קושיא יא

וברש"י על המדרש כתב באופן אחר, שחזר לאותן המקומות בכדי להתפלל שם, ולדבריו קאי על בתי מדרשות ולא על אכסניות שהוא מקום לינה. וצריך ביאור להבין הכוונה בזה, ולאיוה טעם הוצרך לחזור דייקא לאותן בתי מדרשות שכבר היה שם בתחילה, דהא בזה לא שייך ב' טעמים דלעיל

נאָר אין די פֿשְׁטִים [אויף] וַיֵּלֶךְ לְמַסְעָיו, [וואָס] די גמרא זאָגט [אז] מ'זאל נישט מְשַׁנֶּה זיין אַכְסְנִיָּא שְׁלוֹ, און דעס וואָס דער מדרש זאָגט – רש"י ברענגט דאָך די ביידיע פֿשְׁטִים, – אַז ער איז צוריקגעגאַנגען אויף די זעלבע חֲנִיּוֹת, כדי ער זאל באַצאַלן [הקפותיו].

און רש"י אויפן אָרט אין מדרש, אין מדרש טייטשט רש"י, וַיֵּלֶךְ לְמַסְעָיו, חָזַר לְאוֹתָן מְקוֹמוֹת זאָגט דער מדרש^{טז}, זאָגט רש"י, ער איז געגאַנגען אויף די זעלבע מְקוֹמוֹת לְהִתְפַּלֵּל שָׁם, ער איז געגאַנגען מִתְפַּלֵּל זיין אויף די זעלבע מְקוֹמוֹת וואו ער איז געווען פריער.

יח

יא) [ולכאורה לפי פירושו נמצא] דאָס איז נישט מַסְעוֹת [און] נישט קיין חֲנִיּוֹת, ס'איז נישט קיין פֿרַע הֶקְפּוֹתָיו, און ס'איז נישט קיין אַכְסְנִיָּא.

[דבלשון] אַכְסְנִיָּא איז דאָך עס טייטש [מקום לינה, ווי] די גמרא^ב זאָגט דאָך טַעֲמִים [פֿאַרוואָס] מ'זאל נישט מְשַׁנֶּה זיין אושפֿיזא, קיין אַכְסְנִיָּא, ווייל ער איז פֿוֹגֵם דעם בַּעַל הַבֵּית, און ער איז פֿוֹגֵם זיך. [ואם כן מוכח דמיירי מן אכסניא ממש, שהוא מקום לינה ודירה].

אַבער [לפי פירש"י נמצא] דאָס איז דאָך [וועגן] מִתְפַּלֵּל זיין, [ותפילה] דאַרף מען מִתְפַּלֵּל זיין אין אַ בֵּית הַמִּדְרָשׁ^{כא}, און ער איז צוריק געגאַנגען אין די בֵּתֵי מִדְרָשִׁים.

[ויש להבין מהיכן למד רש"י לפרש כן, והאיך נרמז זה בלשון הכתוב וַיֵּלֶךְ לְמַסְעָיו].

[וגם צריך ביאור לפי פירושו זה, דלאיוה טעם הוצרך לחזור דייקא לאותן בתי מדרשות שכבר היה שם בתחילה, ולא בשאר בית המדרש, שהרי בזה לא שייך ב' טעמים דלעיל].

^{טז} בפירוש רש"י על הבראשית רבה (מא, ג) על פשט הראשון: למסעותיו שהלך בהם, חזר להתפלל שם.

^כ בגמרא ערכין (שם): עד היכן [החייב של] לא ישנה אדם באכסניא שלו. רב אמר עד הֶכָּאָה [דאם הבעה"ב מכה אותו רשאי לשנות]. ושמואל אמר עד שִׁפְשָׁלוּ לוֹ כְּלָיו לְאַחֲרָיו [שבעה"ב זורק את בגדיו מביתו]. בהכאה ידידה, כולי עלמא לא פליגי [שרשאי לשנות] בהפשלת כליו לאחריו כולי עלמא נמי לא פליגי, כי פליגי בהכאה דרביהו [שמכה את אשתו של האורח שלא תבוא לשם], מר סבר כיון דלדידיה לא מצער ליה, מאי נפקא ליה מינה, ומר סבר אתי לאיטרודי [שבא להתקוטט עמו]. וכל כך למה [צריך לסבול עד שרשאי לשנות האכסניא], דאמר מר, אכסנאי פוגם [את כבוד בעל הבית] ונפגם [הוא עצמו, דאמרי אינשי כמה קשים אלו שלא יוכלו לדור יחד].

^{כא} כמבואר בגמרא ברכות (ו,.) ובשלחן ערוך (אורח צ, ט).

יט

ישוב הקושיות

הקדמה לישוב קושיא א-ד

נאָר לאָמיר זען.

דעס גאַנצע [ישוב כל אלו הדקדוקים] קאָן זיין, איז [אויף] איין קוּטב, די גאַנצע זאך.

בגמרא ברכות: רבי יוחנן תמה כששמע שיש קנים בבבל, והלא כתיב לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם 'עַל הָאֲדָמָה', דמושמע רק בארץ ישראל. אמנם כששמע דהם מְקַדְמִי וּמַחֲשָׁכִי לְבִי פְּנִישְׁתָּא, אמר הֵינְנו דְּאֶהְיִי לְהוּ שְׁהֲאִרִיכוּ יָמִים אֶף בְּחוּץ לָאָרֶץ

[דהנה] ס'איז ידוע, איך האָב [עס] געזאָגט שוין אַסאַךְ מַאָל^כ, וואָס דער מהרש"א זאָגט^{כד} [אהא דאיתא בגמרא ברכות^{כג} אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סָבִי בְּבָבֶל, תמה ואמר הלא כתיב (עקב יא, כא)] לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם 'עַל הָאֲדָמָה', שטייט דאָךְ נאָר עַל הָאֲדָמָה [אבל בחוץ לארץ לא, כיון דאמרי ליה] מְקַדְמִי וּמַחֲשָׁכִי לְבִי פְּנִישְׁתָּא, [אמר] הֵינְנו דְּאֶהְיִי לְהוּ [שבזכות זה האריכו ימים גם בחוץ לארץ].

כא

ודקדקו המפרשים, דסוף סוף האידך נתיישב לרבי יוחנן תמיהתו בזה, והלא סוף סוף על האדמה כתיב

פרעגט מען די קְשִׁיָּא, וואָס הייסט [במה יתורץ בזה קושייתו, והרי סוף סוף] ס'שטייט דאָךְ אָבער דאָךְ נאָר עַל הָאֲדָמָה.

כב

ומפרש במהרש"א, דהוא על פי מה שאמרו דבתי כנסיות ובתי מדרשות עתידין ליקבע בארץ ישראל, ועל כן 'על שם העתיד' יש להם גם עתה קדושת ארץ ישראל, וממילא אותן שמאריכים ושוחים בבית המדרש, נקרא גם כן שהם "על הָאֲדָמָה"

זאָגט ער פֿשֶׁט [במהרש"א^{כד}], ווייל עֲתִידִין בְּתֵי כְּנִסְיֹת וּבְתֵי מִדְרָשׁוֹת שִׁיקְבְּעוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל^{כה}, ממילא [על שם העתיד] איז עס אַזוי ווי מ'העט [שוין] געווען אין אַרְץ יִשְׂרָאֵל, איז עס טאָקע עַל הָאֲדָמָה. אַזוי טייטשט ער.

^{כב} בכמה וכמה דרושים. ומהם במסיבות א' תולדות תשכ"ז [לשון קדשו קונטרס מא], א' ויצא תשכ"ז (קונטרס ריג), שהאריך שם רבינו בזה.

^{כג} בגמרא ברכות (ח.): אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל, תמה ואמר, לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמִיכֶם 'עַל הָאֲדָמָה' כתיב, אבל בחוצה לארץ לא. כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי פנישתא [פירש"י: מקדמי, שחורית. מחשכי, ערבית. כלומר, מאריכין בבית הכנסת], אמר היינו דאהני להו, כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה, קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתורכו חיי.

^{כד} במהרש"א (ברכות שם): יש לפרש על פי מה שאמרו בפרק בני העיר (מגילה כט. והובא להלן) עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל וכו', דאותן בתי כנסיות שבבבל גם הם יהיו מכלל ארץ ישראל, שיקבעו שם לעתיד וכו'. ומייתי עלה איכא סבי בבבל, תמה למען וגו' על הָאֲדָמָה וגו', ומסיק דאהנו להו דקדימו וחשיכו וכו', דהיינו טעמא, דבי כנישתא דבבבל הוה להו כאילו הם על האדמה, שהרי יקבע לעתיד שם בארץ ישראל.

^{כה} כמבואר בגמרא מגילה (כט.): תניא, רבי אלעזר הקפר אומר, עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, שנאמר (ירמ' מו, יח) כִּי תָבֹאוּ בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל בָּיִם יָבוֹאוּ, והלא דברים קל וחומר, ומה תָּבוֹאוּ וּבְכַרְמֵל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה, נקבעים בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה, על אחת כמה וכמה.

כג

ואם כן קל וחומר בביתו של אברהם אבינו, דבכל מקום בואו שעבד שם את ה', הרי נתקדשו אותן המקומות בקדושת ארץ ישראל על שם העתיד

ממילא, דאָרט וואו אברהם אבינו איז געווען, וואָס האָט ער [דען] געטון דאָרטן?
ער האָט געדינט דעם אייבירשטען!

עפעס אנדערש האָט ער דאָך נישט געטון, [נאָר] תּוֹרָה מיט תּפִּלָּה.

[און] וואָס ברויך מען אַ גרעסער פֿיט הַמִּדְרָשׁ [במעלה וחשיבות] ווי [דאָרט וואו] אברהם אבינו איז געווען [ועבד שם את ה']?

[וממילא במקום שחנה אברהם] צווישן דעם אַלעמען [בהמשך דרך נסיעתו] זענען דאָך די אַלע מְקוֹמוֹת [שהלך בהם אברהם בדרך נסיעתו ואפילו בחוץ לארץ, היו נחשבים כארץ ישראל, ווייל] עַל שֵׁם הָעֵתִיד וועלן זיי נקבע ווערן אין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

כד

ישוב קושיא ב-

ובזה יבואר ענין מה שכתב רש"י שלא גילה מקום הארץ מיד. דהכוונה באומרו אֶל הָאָרֶץ 'אֲשֶׁר אֶרְאֶה', הוא על ככל מקום בואו אף בחוץ לארץ, שיתעלה שם לבחינת קדושת ארץ ישראל, מה שבעת הדיבור עדיין לא היה כן ולא ידע עדיין מקומם, ורק אחר ששהא שם הראה לו הקב"ה זה ככל מקום שבא לשם

[ולפי זה יש לפרש כי] דעס וואָס דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט זאָלסט גיין אַל הָאָרֶץ 'אֲשֶׁר אֶרְאֶה', מיינט ער נישט אָרֶץ יִשְׂרָאֵל [ממש, שהרי] דאָס האָט ער געוואוסט [מתחילה היכן הוא מקומו, דאָס] דאָרף מען אים נישט צו זאָגן.

[אבל הכוונה היתה] ער זאָל גיין אויף פאַרשידענע מְקוֹמוֹת, און ער וועט געוואָר ווערן אַז דאָרט איז אויך אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אויף 'די' האָט ער געזאָגט וְלָךְ לָךְ אֶל הָאָרֶץ, זאָלסט גיין אַזעלעכע פלעצער אֲשֶׁר 'אֶרְאֶה', דאָס ווייסטו נאָכנישט היצטערט, וואָרן ס'איז נאָכנישט אָרֶץ יִשְׂרָאֵל ביז דו קומסט נישט אַהינ, [נאָר] אַז דו וועסט קומען אַהינ און דו וועסט דאָרט זיין, וועט דאָרט 'ווערן' אָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט זאָלסטו גיין אַל הָאָרֶץ, זאָלסט גיין אויף אַזעלעכע פלעצער, אֲשֶׁר אֶרְאֶה, איך וועל דיר ווייזן [שיהיה גם שם בחינת ארץ ישראל]. דו וועסט הערשט שפעטער געוואָר ווערן [ששם היא ארץ ישראל].

כה

ישוב קושיא א - מתוך הדרוש

[וזה נרמז בלשון המדרש לתת לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. דהכוונה כי היינו מעמא שלא גילה לו המקום, בכדי שיבוא להרבה מקומות, ובכל מקום שיפסע ויעבוד שם את ה' בתורה ותפלה, יהא שורה שם בחינת וקדושת ארץ ישראל על שם העתיד, ושיקבע המקום לעתיד בארץ ישראל גופא, ובאופן זה יקבל שכר עבור זה על כל מקום שפסע שם ועשה אותה בחינת ארץ ישראל]. (מתוך חידושי תורה למסיבות).

כו

ישוב קושיא ד

ויבואר דברי רש"י בפסוק וַיַּעֲבֹד אַבְרָם בְּאֶרֶץ, שנכנס לתוכה. דבא ליישב דאף שגם עד עתה נעשה בחינת ארץ ישראל בכל מקום בואו, לאחר ששהא שם בעבודת ה'. אבל כאן תיכף בכניסתו כבר נכנס לקדושת ארץ ישראל, שהרי זה היה ארץ ישראל ממש אף מרם עבודתו שם את ה'

[ולזה בפסוק] וַיַּעֲבֹד אַבְרָם בְּאֶרֶץ, זאָגט ער [ברש"י] נִכְנָס לְתוֹכָהּ.

[והכוונה ליישב כי] לכאורה איז ער דאָך שוין געווען פריער אויך אין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל

[בכל מקום בואו, ואף כשעדיין היה בחוץ לארץ], וואָס דען זאָגט ער [אַז] ער איז געקומען [היצט].

נאָר [ווייל] אַ גרויסער חילוק איז.

די אַלע מקומות [שבחוץ לארץ] ווען ער איז געקומען [בתחילת ביאתו] איז עס נישט געווען אַרץ ישׂראַל, [שהרי] ס'איז געוואָרן אַרץ ישׂראַל [רק] ווען ער איז שוין געווען דערינען, [אָבער] אַריין געגאַנגען איז ער נישט אין אַרץ ישׂראַל, [נאָר ווען] ער איז נאָר געווען [דאָרט].

אָבער וַיַּעֲבֹר אַבְרָם 'בְּאַרְץ', אין אַרץ ישׂראַל [ממש] דאָרט איז ער געווען 'נִכְנָס' לְאַרְץ, דאָרט איז ער אַריין געגאַנגען [שמיד בהכנסו כבר היה ארץ ישראל מקודם], - דאָס איז נישט געווען פריער [בשאר מקומות שנעשו ארץ ישראל רק לאחר היותו שם], - ס'איז געווען אַרץ ישׂראַל, [אפילו] פון דערפריער איז געווען.

און די הִבְטָחָה [שאמר לו לְיִצְחָק אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת] איז געווען, דער בורא כל עולמים האָט עס אים צוגעזאָגט [על ארץ ישראל ממש, ליתנה לבניו]¹. איבערדעם שטייט 'דאָרט' נִכְנָס לְתוֹכָהּ.

כו

[קושיא ו']

ובזה יש לפרש הפסוק וַיֵּסַע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנֹסֵעַ הִנְגָּבָה, דלכאורה אומרו 'הָלוֹךְ וְנֹסֵעַ' הוא לשון כפול, וחד מינייהו מיותר

דאָס איז דער פֿשֿט [גם בפסוק הָלוֹךְ וְנֹסֵעַ הִנְגָּבָה], איבערדעם שטייט וַיֵּסַע אַבְרָם 'הָלוֹךְ וְנֹסֵעַ' הִנְגָּבָה. [דלכאורה] וואָס איז שטייט 'הָלוֹךְ וְנֹסֵעַ', עפעס אַ טאָפלט לשון, [דהיה לו לומר רק] וַיֵּסַע אַבְרָם נֹסֵעַ, [או רק] הָלוֹךְ.

כח

ישוב קושיא ו

אמנם לדרכינו קאי על כל הנסיעה מתחילתו, דכל המקומות שהלך בהם היו הולכים ונוסעים הִנְגָּבָה, דהיינו ירושלים כפירש רש"י, והכוונה שהלכו ונתקדשו בקדושת ארץ ישראל וירושלים, על שם שעתידין 'לנסוע' לשם לעתיד לבא

נאָר וואָס דען, די אַלע מקומות וואָס אברהם אבינו איז געווען, די אַלע זענען געווען 'הָלוֹךְ וְנֹסֵעַ' הִנְגָּבָה, [סיי] וואו ער איז געקומען ער האָט קוֹבַע געווען אַ מקום תּוֹרָה וּתְפִלָּה [היה] הָלוֹךְ וְנֹסֵעַ די מקומות אַליין, [שהם עתידין ליסע ולקבוע בארץ ישראל].

כט

ישוב קושיא י

ומובן שפיר מה שהכתוב קורא למקום החניות בשם 'מִסְעוֹת', דרומז על מה שיסעו לעתיד ממקומם לארץ ישראל, שהוא התכלית הנרצה מכל אלו החניות

איבערדעם הייסן זיי, די חֲנִיּוֹת ווערט אָנגערופן מִסְעוֹת, וואָרן די וועלן אויך מיטגיין [לנסוע לארץ ישראל לעתיד לבוא. ונמצא כי] פון די חֲנִיּוֹת [עצמן] וועט ווערן מִסְעוֹת.

¹ כן נראה הכוונה לפי הענין דמיירי ביה כאן. אמנם אולי יתכן לפרש הכוונה כאן בלשון רבינו כך: און די הִבְטָחָה איז געווען [גם על שאר מקומות], דער בורא כל עולמים האָט עס אים צוגעזאָגט [אַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָרְאָה, דבכל מקום לאחר היותו שם, ויקבע שם תורה ותפילה, יהיה גם שם בחינת ארץ ישראל].

די חֲנִיּוֹת אֵלִיין וועלן זיין מַסְעוֹת, וואָרן אַז דאָס וועט מיטגיין שפּעטער, איבערדעם זאָגט ער פֿסֶדֶר [בתורה, לשון 'מסע על החניות, הן אצל אברהם, והן אצל דור המדבר, וכדומה].

ל

ישוב קושיא יא

ולוה במאמר הכתוב וַיִּלֶךְ 'לְמַסְעָיו', מפרש רש"י במדרש שחזר להתפלל שם. כי נרמו כאן ענין הבתי מדרשות שעתידין ליקבע בארץ ישראל, דהרי מטעם זה הוא שקראן הכתוב בלשון 'מַסְעָיו' זאָגט ער וַיִּלֶךְ 'לְמַסְעָיו', ער איז געגאנגען, ער איז צוריק געקומען, ער איז געגאנגען צוריק מִתְפַּלֵּל זיין אויף די מְקוֹמוֹת וואָס ס'איז געוואָרן [מהם בחינת 'מַסְעוֹת']. זאָגט רש"י [על המדרש, דמהאי טעמא] ער האָט מַקְפִּיד געווען ער זאָל צוריק גיין אויף די זעלבע מְקוֹמוֹת [שהתפלל שם, לפי שנתקדשו בקדושת בית המדרש שהיא קדושת ארץ ישראל. וקאי גם על המקומות שבחוץ לארץ, וכגון במצרים עצמו בדרך חזרתו לארץ ישראל].

לא

והסיבה שחזר אברהם דייקא לאותן בתי מדרשות, כי אברהם אבינו בכל מקום בואו פירם אמונת ה' ונלחם נגד הדיעות כוזבות של אנשי הדור, ולכן היה נרדף מאנשי הדור, וכמבואר במדרש דלכן נקרא אברהם 'הַעֲבָרִי', שהוא בצד אחד וכל העולם בצד אחר

[ועוד יש לפרש, דהנה] ס'איז געווען [דרכו של] אברהם אבינו, געוויינטליך איז ער דאָך געווען ער האָט מַפְרָסֵם געווען [אמונת ה' ותורתו, בכל מקום בואו]. אַזוי ווי ער^{כז} האָט נאָכגעזאָגט [וואָס] דער מדרש זאָגט^{כח} [בלשון הפסוק] אַבְרָהָם 'הַעֲבָרִי' (יד, יא), פאַרוואָס הייסט ער עַבְרִי [מלשון עָבַר וְצָד], ווייל די גאַנצע וועלט איז געשטאַנען אויף 'איין זייט', און ער איז געשטאַנען אויף אַן 'אַנדערע זייט'. [כי פירם תמיד אמונת ה', נגד דיעות הכוזבות של עבודה זרה שנתפסו בהם כל הדור].

לב

- [והנה עתה] פון מַצְרִים האָט ער דאָך געמוזט אַוועק [כשצוה לו פרעה לֶךְ מִצְרַיִם, והוצרך לחזור לארץ ישראל, ולבקש מקום שיקבע בו בית המדרש]. - [ההמשך, באות לד]

לג

ומובא בנועם אלימלך, שמתעם זה הוצרך מתחילה לצאת מארץ ישראל למצרים כשבא הרעב, לפי שאנשי דורו אמרו כי מחמת שזה 'המין' בא אצלינו, אירע לנו הרעב. והלך למצרים כדי להשקוט הדבר לבל יתפשט ביניהם ווי דער נועם אלימלך ברענגט^{כט} אויפן [ענין פון] וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ [וַיֵּרָד אֲבָרָם מִצְרָיִם].

^{כז} הבעל דרשן שדרש מקודם לזה באותה מסיבה.

^{כח} בבראשית רבה (מב, ח): וַיֵּרָד לְאֶבְרָם 'הַעֲבָרִי' (לך יד, יא). רבי יהודה, ורבי נחמיה, ורבנן. רבי יהודה אומר, כל העולם כולו מַעְבָּר אֶחָד, והוא מַעְבָּר אֶחָד. ר' נחמיה אמר, שהוא מבני בניו של עֶבֶר. ורבנן אמרי, שהוא מעבר הנהר, ושהוא משיח בלשון עברי.

^{כט} באגרת הקודש שנדפס בסוף ספר נועם אלימלך (ונכתב ע"י בנו רבי אלעזר מליזענסק זצ"ל, בשם אביו), כתוב שם בתחלת המכתב וז"ל: גי"ק הגיעני, ושם נאמר לשאול את פי הקדוש אדוני אבי ומורי [בעל נועם אלימלך] נ"י ויזרח לנצח, נידון המחלוקת שנתעורר בעו"ה על הרב האי גאון החסיד המפורסם האב"ד דק"ק זעלחאב נ"י [בעל קדושת לוי]. ○ שאלתי את אדוני אבי מורי ורבי נ"י, והשיב לי בזה הלשון: מה זה חידוש אצליכם, כבר היה לעולמים דברים כאלו, מצינו אברהם אבינו ע"ה שהפיל אותו נמרוד לכבשן אש ויצא בשלום (פסחים קיח.), וכשבא לארץ ישראל נתהווה רָעַב בארץ, ואמרו יושבי מקום ההוא 'מחמת שזה המין בא אצלינו, אירע לנו מקרה זה', והלך למצרים כדי להשקוט הדבר, לבל יתפשט ביניהם, וצילולא זאת לא היה הולך למצרים, שלא

זיי [אנשי ארץ כנען] האָבן געזאָגט, ווייל דער 'מין' איז געקומען, איבערדעם איז געוואָרן אַ הונגער. ווייל ער האָט נישט געגלייבט אין זייערע עבודה זרה'ס. [ועל ידי זה נתמעטה כח השפעת אברהם על הדור, ולכן נסע למצרים, כדי להשקט הדבר שלא יתפשט זה ביניהם].

לד

ולוה כשהור לארץ ישראל, הוצרך עתה ללכת מוקדם להתפלל רק בבית המדרש שקבע אברהם עצמו, וכבר פירסם שם אמונת ה', אבל לא היה יכול עדיין לילך מתחילה למקומות אחרים חדשים להתפלל שם

[ונעתה כשהוצרך לצאת ממצרים וחזר לארץ ישראל] נו האָט ער דאָך געמוזט זוכן אַ פּלאַץ [וואו] ער זאָל טאַקע [קענען] קוֹבֵעַ זיין אַ בית המדרש, האָט ער נאָר געקאַנט צוריקגיין אויף 'די' פּלעצער וואו ער איז [שוין פריער] געוועזן. [ווייל] ערגעץ אנדערש האָט ער זיך [דערווייל] נישט געטרויעט צו גיין.

לה

איבערדעם זאָגט ער וַיִּלֶךְ לְמִסְעָיו, זאָגט רש"י הלך לְהַתְפַּלֵּל אויף די זעלבע מקומות וואו ער איז געווען [שוין בעבר], און ס'איז שוין 'עפעס' געווען, דאָרטן אַהין האָט ער נאָך געקאַנט צוריקגיין, [אַבער] ערגעץ אנדערש נישט. דעם זאָגט ער [וַיִּלֶךְ לְמִסְעָיו, אַז] ער איז צוריק געגאַנגען, אויף די זעלבע מקומות איז ער צוריק געגאַנגען^ל.

לו

ביאור נוסח התפילה:

שְׁשִׁמָּתָ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא מִיּוֹשְׁבֵי קָרְנוֹת

לכאורה הלשון כפול ומיותר, שהרי מאומרו שְׁשִׁמָּתָ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, כבר מובן שהוא אינו מהיושבי קרנות, ולמה צריך עוד לומר וְלֹא שְׁמָתָ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קָרְנוֹת

[והוא על דרך וואָס] איך האָב געזאָגט דעם פֿשֶׁט, כִּהָאָב געזאָגט אַמאָל^{לא} [על מה שאומרים בתפלה שלאחר הלימוד]^{לב} מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ שְׁשִׁמָּתָ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא שְׁמָתָ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קָרְנוֹת.

אמר לו השי"ת כי אם לך אל ארץ כנען. וזה היה מעשרה נסיונות שנתנסה (אבות ה, ג). והנה לכאורה מה זה נסיון שהלך למצרים, שהוא כמעט נגד ציווי השי"ת. אלא צריך לומר כנ"ל.

^ל רבינו רומז בזה על ענין המאורע, באותו חנוכה הבית של הבית המדרש. אשר סיבת התייסדותו הוא עבור תלמידי רבינו ההולכים לאורו, שיהיה להם בית המדרש מיוחד לתורה ותפילה, ולא יצטרכו להתפלל בבתי מדרשים אחרים שהרבה מהם הלכו לפי רוח הזמן והדור. וכדמסיק להלן גם בביאור התפילה שְׁשִׁמָּתָ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא מִיּוֹשְׁבֵי קָרְנוֹת.

^{לא} בלימוד פרקי אבות בשנים שלפני המלחמה (וכנדפס בחידושי תורה ודרכות מא"י עמוד רפג ועמוד שכו, ובחידו"ת למסיבות פרשת חקת). וכן בשנים שאחר זה הזכיר רבינו זאת בכמה מקומות, ומהם בס"ג ראה תשי"ב (בלאנדאן, נדפס שם עמוד רטז, ובדברי יואל תנינא עמוד שס), ובכינוס הכללי נשא תשכ"א (ובדברי יואל נשא עמוד כג-כה), ובמסיבה א' וישלח תשכ"ג, א' בחקתי תשכ"ז, ועוד. ועיין גם בדברי יואל ויצא (עמוד סד) וישלח (עמוד קצג), ולשמחת תורה (עמוד תשח).

^{לב} כמבואר במשנה ברכות (כח:): רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש, וביציאתו, תפלה קצרה. אמרו לו מה מקום לתפלה זו, אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי.

ובגמרא שם: תנו רבנן, בכניסתו מהו אומר, יהי רצון מלפניך ה' אלקי שלא יארע דבר תקלה על ידי וכו'. ביציאתו מהו אומר, מודה אני לפניך ה' אלקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים, אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אני עמל והם עמלים, אני

[דלכאורה קשה] ממה נפשך, אַז מ'איז אין בית המדרש איז מען [דאָך שוין ממילא] נישט פון די יושבי קרנות [ואם כן למה אמר בכפל הלשון, שחלקו הוא מיושבי בית המדרש, ושארין חלקו מיושבי קרנות, והלא בחד מינייהו סגי].

לו

וביארתי בזה, כי בעוה"ר רואין במצב הדור, שהרבה בתי מדרשים מקרבין ומכניסין בהם גם יושבי קרנות, עבור כי רוצים לקבל מהם תמיכה. אבל בית המדרש אמיתי צריך שיהיה רק ליושבי בית המדרש, ולא שיהיו מרוצים שם יושבי קרנות. ולזה אנו מודים לה' על אשר שם חלקינו מיושבי בית המדרש, ומוסיפין דהוא דייקא בבית המדרש כזה שאין ביניהם גם שהם יושבי קרנות גם כן

נאָר [לפי מצב הדור מובן זה, כי בעוה"ר] רוב בתי מדרשים זענען דאָך 'געמישט' מיט יושבי קרנות, וואָרן ס'גייט דאָך גאָרנישט אַנדערש [לפי מצב הדור].
א ריכטיג בית המדרש [בכמות, שיומשכו אליה רבים] קען דאָך גאָרנישט זיין אַז ס'איז נישטאָ אינדערמיט פון די יושבי קרנות, וואָרן - [הם חושבים] חס ושלום - 'די' וויל מען נישט פאַרלירן. אין אַ געוויינטליך בית המדרש [סתם בית המדרש, שהוא לפי זרם העולם ורוח הדור] וויל מען נישט 'פאַרלירן' די יושבי קרנות [שבדרך כלל הם בעלי הממן שתומכין ומחזיקין בבית המדרש].

לח

איבערדעם זאָגט מען: איך לויב השם יתברך, אַז איך קאָן זיין 'מיושבי בית המדרש' [בבית המדרש כזה, וואָס] וְלֹא שִׁמְתָּ 'חֲלָקִי' מִיוֹשְׁבֵי קִרְנוֹת, איך זוך נישט קיין 'חֲלָק' [מהבאים שיהיו] פון די יושבי קרנות, איך זאָל האָבן 'דעס' חֲלָק.
איך בין מוחל דעס חֲלָק!
דעס חֲלָק פון די יושבי קרנות אין 'בית המדרש', בין איך מוחל.
[נאָר] ס'זאָל זיין אַ 'בית המדרש' אַזוי ווי ס'קער צו זיין!
אַז מ'זאָל קאָנען דאווענען, און מ'זאָל קאָנען מִיחד זיין השם יתברך כָּדָת!
אַזוי ווי די תּוֹרָה הקדוּשָׁה זאָגט!

לט

ביאור הפסוק: מְזֻמֹּר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבֵּית

איחא במדרש דלכן נאמר בכפל לשון מְזֻמֹּר שִׁיר, דזה שיר גם על חנוכת הבית השני, שהכל נקרא על שם דוד שהוא גילה ורכין את מקום המקדש אשר יבחר בו ה'

אויף דעם [פסוק] מְזֻמֹּר שִׁיר חֲנֻכַּת [הַבֵּית לְדוֹד] (תהלים ל, א), זאָגט דער מדרש²³, פאַרוואָס שטייט טאַפּלט, 'מְזֻמֹּר שִׁיר', ווייל ס'איז געווען אַ חֲנֻכַּת פון ביידע [בתי מקדשות]. דאָס ערשטע בית המקדש [און די צווייטע].
אלעס איז דאָך אָנגערופן געוואָרן עַל שְׁמוֹ [של דוד, וכאומרו חֲנֻכַּת הַבֵּית לְדוֹד'].

עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים, אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת.

²³ במדרש תהלים (סוף מזמור ל): דבר אחר מזמור שיר, לפי ששתי פעמים נבנה בית המקדש, אחד בנה שלמה ואחד בנה עזרא, לפיכך מְזֻמֹּר שִׁיר, מְזֻמֹּר עַל הָרָאשׁוֹן, וְשִׁיר עַל הַשֵּׁנִי.

מ

[הגם] ער האָט דאָך נישט ל'עולם געבויעט דאָס ערשטע בית המקדש אויך נישט. נאָר ער האָט עס צוגעגרייט [את המקום] דערצו, איז עס נקראַ על שְמוֹ¹⁷. [ולכן גם הבית שני שנבנה באותו מקום שהכין דוד, היא נקראת על שמו].

מא

איבערדעם זאָגט דער מדרש, דער מדרש אין תהלים¹⁸, [דלכן נאמר בכפל לשון] מְזִמּוֹר שִׁיר, [ווייל] מ'האָט צוויי מאל מְחַנֵּךְ געווען, דאָס ערשטע [בית המקדש], און דאָס צווייטע, [ובא לומר כי דוד המלך אמר מזמור זה בנבואה גם על חנוכת הבית שני, וששניהם נקראו על שם דוד שגילה והכין את המקום].

מב

קושיא יב - על מדרש תהלים

אמנם לכאורה יש לדייק, דהיה לו לרמוז כאן גם בנין השלישי, שהיא העיקר

(יב) לכאורה וואָס זאָגט ער [נאָר] צוויי מאל, [והלא] ס'וועט דאָך עפעס נאָכקומען אַ גרעסערס [בחנוכת בית השלישי, שעליו נאמר (חגי ב, ט)] גְדוֹל יְהִיָּה כְבוֹד בֵּית הָאֱתָרוֹן [מן הָרִאשׁוֹן]¹⁹. [והרי גם בנין השלישי יהא נבנה במקום שגילה והכין דוד המלך].

מג

ישוב קושיא יב

וויס לומר דלעולם כפל הלשון שבפסוק מורה אפילו מאה פעמים, וכעין שדרשו בכמה פסוקים שהם בכפל לשון. ושפיר נרמז גם בנין השלישי. אלא שבמדרש הזכיר רק אותן בתי מקדשות שכבר היו עד ימיהם

נאָר דער כָּלל איז דאָך²⁰, אַז וואו ס'שטייט טאַפּלט [מורה על ריבוי, וכעין שדרשו בפסוק] נִתּוֹן תִּתֵּן²¹ [ראה טו, י], [ליתן צדקה] אפילו מאַה פֻּעַמִּים. [וכמו כן כאן יש לומר דלעולם מורה כפל הלשון על ענין ריבוי, ונכלל בו גם בנין השלישי. אלא שבמדרש] ער כאַפּט נאָר אַן דעס וואָס מ'האָט [שוין] 'געזען' [עד זמן המדרש].

מד

ומה שגזרנו ענין 'מאה' פעמים בלשון מְזִמּוֹר שִׁיר, לפי שעתידין לקבוע שם כל הבתי כנסיות ומדרשות שבכל הדורות, ובכל בית המדרש יתוסף בו קדושה, ועל כל תוספת קדושה שייך בחינת חינוך וחנוכת הבית מחדש, וכל אלו נרמזו כאן בהפסוק

[און] דער אָמֶת, ווי 'העכער' ס'ווערט די קדושה, איז עס אויפדאָסני אַ חִינוּך.

¹⁷ כמבואר בתנחומא בשלח (סימן י): שירה שמינית, מְזִמּוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד. והלא שלמה חנכו, שנאמר (מלכים א' ח, ט) ויחנכו את בית ה' המלך וכל בני ישראל, אלא לפי שנתן דוד נפשו עליו, נקרא על שמו. וכן הוא אומר (תהלים קלב, א-ז) יִזְכֹּר ה' לְדָוִד אֶת כָּל עֲצוֹתָו, אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לָהּ; נִדָּר לְאָבִיר יַעֲקֹב, אִם אָבָא בְּאֶהָל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֵרֶשׁ יְצוּעֵי גּוֹי' עַד אֶמְצָא מָקוֹם לָהּ; וְגו' הִנֵּה שְׁמַעְנוּךָ בְּאֶפְרַתָּה מִצְּאֻנָּה בְּשָׂדֵי יַעֲר, ראה מה כתיב בו, עֲתָה רָאָה בֵּיתְךָ דָּוִד (מלכים א' יב, טז), הא למדת לפי שנתן נפשו עליה נקראת על שמו. - [ועיין עוד באורך בדברי יואל לקהלת (אות ז) מה שביאר רבינו בענין זה].

¹⁸ והוא כפירוש המלבי"ם בפסוק זה (חגי ב, ט) דקאי על בנין השלישי. וז"ל שם: [גְדוֹל יְהִיָּה] כְבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֱתָרוֹן. ע"י בפירושים [שפירושוהו המפרשים על בנין 'בית שני'], ויש לפרש שתואר הָאֱתָרוֹן מוסב על שם כְבוֹד, לא על הַבַּיִת, רצה לומר הכבוד האחרון של הבית הזה יהיה גדול מן הכבוד הראשון, כי שם בית חל עליו אף בחורבנו, שמצייר אותו כאילו הוא עומד, כי הבית השני היא התחלה לבית השלישי, וקדושתו לא בטלה אף שנחרב בינתיים. ורצה לומר הכבוד שיהיה לבית הזה באחרונה, יהיה גדול מכבוד שהיה לו בראשונה. ולפי זה הוא יעוד עֲתִידִי על אֲחֵרִית הַיָּמִים.

¹⁹ בגמרא בבא מציעא (לא.), עיין שם כמה פסוקים שנדרשים כן.

²⁰ בספרי פ' ראה (פסקא יד): מנין שאם נתת פעם אחת, אתה נותן לו אפילו מאה פעמים, תלמוד לומר נָתַן תִּתֵּן. וברש"י ראה (טו, י): נָתַן תִּתֵּן לו. אפילו מאה פעמים.

און [ממילא] דעס וואָס זיי וועלן 'צוקומען' די אַלע בְּתֵי מְדַרְשִׁים [להקבע במקום המקדש], דאָס איז אַלעס נְכָלָל [בכפל לשון מְזִמּוֹר שִׁיר, דמורה אפילו מאה פעמים].

מה

איבערדעם איז טאַקע מְזִמּוֹר שִׁיר, איבערדעם איז עס אַ טאַפֿלט לְשׁוֹן, ווייל וואו ס'שטייט טאַפֿלט ווייזט דאָס [אפילו מאה פאמים], האָט דאָס קיין שְׁעִיּוֹר און קיין עֶרֶךְ נישט וואָס מ'דאַרף אַלץ זען אַלץ צו הייבן די קְדוּשָׁה, ס'זאָל נְתַרְבֶּה ווערן.
[און] דער אייבירשטער זאָל העלפֿן מ'זאָל די זְכִיּהָ הָאֵבֶן [אז] מ'זאָל קאַנען מְקַדֵּשׁ שָׁם שְׁמִים זיין.

מו

המשך ישוב הקושיות בפרשת לך

ישוב קושיא ה

לב' הפשטים קאי לשון וְאֵת 'הַנֶּפֶשׁ' על הנפשות שגייירו אותם, ורק בפירוש הלשון אֲשֶׁר 'עָשׂוּ' יש ב' פשטים. דלפירוש הראשון קאי על שלימדם תורה והכניסם תחת כנפי השכינה, דמעלה עליו הכתוב כאילו עשאוהו. ולפירוש השני קאי על מה שלצורך זה הוצרך אברהם שיהיה לו ממון רב, כדי שיוכל להחזיק מקום תורה לכל אלו הנפשות [ולבאר] דעם הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחֵרֶן, קען מען זאָגן, קלער איך.
[דהנה לעולם גם לפשט השני, הרי] דער פֿשֶׁט איז [אין] 'הַנֶּפֶשׁ' אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחֵרֶן, [אז] ער האָט מְקַרֵב געוועזן נְפֻשׁוֹת, נְפֻשׁוֹת יִשְׂרָאֵל, [וואָס] ער האָט זיי מְכַנִּים געווען תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׁכִינָה, [און] ער האָט זיי געלערנט תּוֹרָה.

מו

נאָר וואָס טו איך מיט דעם [לשון] אֲשֶׁר 'עָשׂוּ' דאָךְ, [שהרי] ער האָט דאָךְ נישט 'באַשאַפֿן'.

מח

איז איין פֿשֶׁט [ברש"י, אז] מיט דעם וואָס ער האָט זיי געלערנט [תורה], איז כָּאִילוּ יִלְדָם [ולכן נקרא זה בלשון אֲשֶׁר 'עָשׂוּ'].

און נאָך א פֿשֶׁט איז [דקאי על הרכוש שקנו להם, און] דער צווייטער פֿשֶׁט האָט נישט חֲרָטָה [פון דעם] אַז דער [לשון] 'נֶפֶשׁ' גייט אַרױף אויף די נְשָׁמוֹת, אויף די וואָס ער האָט מְגַיֵּיר געווען. נאָר ער גיט צו פאַרשטיין עפעס אַנדערש, וואָס הייסט אֲשֶׁר 'עָשׂוּ', ווייל [כדי] אַז מ'זאָל צוציען מענטשן, מ'מאַכט אַ גרויסער קיבוץ, אַ בֵּית הַמְדַרְשׁ מיט תַּלְמִידִים, מיט תַּלְמוּד תּוֹרוֹת, דעם ברויך אַ גרויס פאַרמעגן.

איבערדעם איז דאָס [דער פסוק מבאר] וויאזוי איז געוואָרן אַת כָּל 'הַנֶּפֶשׁ', [לזה אמר] אֲשֶׁר 'עָשׂוּ', ער האָט 'געמאַכט' [און 'געשאַפֿן'], ער האָט צוזאַמגענומען [און] ער האָט געמאַכט אַ גרויסע הֶכְנָסָה, האָט אים דער אייבירשטער געהאַלפֿן [שיהיה לו הרכוש הנצרך לזה] אַז ער האָט געקענט 'אויפהאַלטן' די נְפֻשׁוֹת.

מט

[וגם לפירוש השני] דער הַנֶּפֶשׁ גייט נישט אַרױף אויף דעם אֲשֶׁר עָשׂוּ, דער אֲשֶׁר עָשׂוּ גייט נישט אַרױף אויף דעם. [נאָר] דאָס איז אַן עקסטערע זאַך [דקאי לפרש באופן שני רק הלשון אֲשֶׁר עָשׂוּ].

[ונמצא] דעם איז נאָר אַ צווייטער פֿשֶׁט [רק] אויפֿן אֲשֶׁר עָשׂוּ, אַז נישט פאַרדעם

זָאג איך אָשר 'עָשׂו' ווייל וועגן דעם פֿאַילו יִלְדוּ, [נאָר איך זאָג] אַתְּ אָשר 'עָשׂו' ווייל ער האָט געדאַרפֿט צו דעם האָבן אַ גרויסע עֲשִׂיָה, [בכדי] אַז ס'זאָל דורכגעפֿירט ווערן דער גאַנצער ענִין פֿון דעם גאַנצן הֶתְקַרְבוֹת [הגרים תחת כנפי השכינה].
דעם גייט נישט אַזוי לייכט, דאָס דאַרף מען אַ 'גרויס פאַרמעגן'.

ג ישוב קושיא ט

ולצורך הקמת והחזקת מקומות חדשות לתורה ותפילה, הוציא אברהם את כל עשרו וממונו, עד שהוצרך עוד ללוות כסף להחזקתם. ולזה עתה כששוב נתעשר מאוד במצרים, חזר ופרע את כל הקפותיו, בכדי שיוכל עוד ללוות מחדש, ולהמשיך בעבודתו בהקמת והחזקת מקומות לתורה ותפילה

איבערדעם איז רעכט.

[דבכל מקום] וואו ער איז געקומען [מתחילה לארץ ישראל] האָט ער דאָך דאָס קוֹבֵעַ געוועזן [מקומות חדשות לתורה ותפילה], ממילא איז דאָך דאָס אַוועקגעגאַנגען אויף דעם [כל רכושו, וכשרצה לייסד עוד מקומות של תורה, כבר לא היה לו מרכוש, און] איבערדעם האָט ער זיך געמוזט פֿריש אויפדאַסניי 'פאַרגן'.

איבערדעם [כשחזר עתה ממצרים] וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו, אַז ער האָט געוואָלט צוריקגיין [לאותן מקומות הראשונות שייסד], איז געווען פֿרע הֶקְפּוֹתָיו, האָט ער הערשט באַצאָלט וואָס ער האָט זיך [אויף] 'דאַרטן' געבאַרגט.

נא

[ווייל] אַזוי איז דאָס געגאַנגען פֿסדֵר, איז געגאַנגען אַלעס 'אויף פאַרג'. נאָר וואָס דען, אָבער האָט מען געמוזט באַצאָלן, כדי ער זאָל קאָנען ווייטער טון^{לח} [והיינו שיוכל להלוות עוד הפעם, כדי להמשיך לחזק המקומות של תורה, ולייסד מקומות חדשות, ולכן] אַז ער האָט געוואָלט צוריקגיין אויף די זעלבע פֿלעצער, ס'איז געווען וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו [כפשט הראשון], איז געווען בַּחֲזָרְתּוֹ פֿרע הֶקְפּוֹתָיו [כפשט השני].

נב

ביאור הפסוק: לְמַעַן יֵיטֵב לִי בַעֲבוּרִי

[קושיא ז']

ברש"י פירש לְמַעַן יתנו לי מתנות.

ודקדקו וכי רצה אברהם במתנות, והלא להלן מצינו שלא רצה לקבל כלום מרכוש סדום

דאָס קאָן זיין דער פֿשֵׁט [במה שאמר] יִתְּנוּ לִי מִתְּנוֹת, [וכמו שפירש רש"י בפסוק] לְמַעַן יֵיטֵב לִי בַעֲבוּרִי וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְלָהּ.

פרעגט מען די קִשְׂיָא, קודם [וכי] האָט ער דען געברויכט מִתְּנוֹת, [והלא מצינו להלן ברכוש סדום כי] ער האָט דאָך נישטאַמאַל געוואָלט נעמען מַחוּשׁ וְעַד שָׂרוּף נֵעַל (יד, כג).

נג

[קושיא ח]

ועוד דקדקו למה הקדים ענין יתנו לי מתנות, למאמר וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְלָהּ, והלא העיקר הוא הצלת הנפש, ולא ריבוי הרכוש און דערנאָך, [למה איחר מאמר] וְחִיתָה נַפְשִׁי, [והלא] דאָס ערשטע ברויך מען דאָך

^{לח} נאים הדברים היוצאים מפי עושיהם, וכידוע שכך היה דרכו של רבינו זי"ע בכל מקום בואו לייסד מקומות הקודש לתורה ולתפלה ולטהרה, ובפרט במקומות חדשות שבא לשם. ועבור זה הוצרך ללוות תמיד, ולאסוף נדבות רבות, עד שהרבה פעמים היה לזה מזה ומשלם לזה.

רעטן דאָס לעבן, און דערנאָכדעם יתנו לי מתנות. ער העט געדאַרפט צו זאָגן [תחילה] וְחִיתָה נֶפֶשׁ בְּגִלְלָהּ און דערנאָכדעם [למען ייטב לי בעבורך, דפירושו] יתנו לי מתנות, וואָס דען זאָגט ער 'קודם' [דעם] יתנו לי מתנות.

נד

ישוב קושיא ז-ח

וויס לומר דאמרו וְחִיתָה נֶפֶשׁ, הכוונה על הגרים שקירבם לתורה, שהם נקראים 'נפשותיו', כמאמר וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ. ועבורם רצה בהמתנות, כדי שעל ידי זה יוכל לפרוע הקפתיו שלצורך הגרים, וכמו שעשה לבסוף. ונמצא בהמתנות הם עיקר הבקשה, ומה שאמר וְחִיתָה נֶפֶשׁ הוא רק הסיבה והטעם לזה, ולכן שפיר הקדים אומרו לַמַּעַן יִיטֵב לִי בְּעִבְרָךְ

נאָר דער פֿשט קען זיין אזוי.

ער האָט געזאָגט 'ער' [פאר זיך] ברויך נישט קיין מתנות.

נאָר [פאר די] וְאֵת 'הַנֶּפֶשׁ' אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן, [וואָס] דאָס איז דאָךְ [נקרא גס כן] 'זיינע' נֶפֶשׁוֹת, ס'איז זיין נֶפֶשׁ, [בשכילם אמר] לַמַּעַן [ייטב לי בעבורך] יתנו לי מתנות. [וביאר דבריו ואמר] פֿאַרוואָס [יקבל מתנות, זהו רק] ווייל וְחִיתָה נֶפֶשׁ בְּגִלְלָהּ, די 'הַנֶּפֶשׁ' וואָס איך וויל דאָ טון, אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן, צו דעם צוועק ברויך מען דאָס, [כדי להמשיך חיזוק כל אותן מקומות של תורה שייסד עבור הגרים, ולהמשיך עוד גרים חדשים שיתגייירו, וכדרכו מאז].

נה

היוצא מזה לענינינו:

על כל פנים דער תמצית דערפון, דער תוכן דערפון איז, אזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט [בביאור כפל לשון] מִזְמֹר שִׁיר.

דער אייבירשטער זאָל העלפן: אַז מ'זאָל די זכִּיָּה האָבן אַז מ'זאָל האָבן הַצִּלְחָה, און מ'זאָל האָבן סִיעֵתָא דְשִׁמְיָא אַז מ'זאָל זיך קאַנען צוזאַמנעמען און האַלטן, האַלטן מיטן דֶּרֶךְ הַקְדוּשָׁה און מיטן דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, אזוי ווי ס'איז געווען דֶּרֶךְ אֲבוֹתֵינוּ. מ'זאָל קאַנען לְהַגְדִּיל תּוֹרָה וּלְהַאֲדִירָהּ.

און דער אייבירשטער זאָל העלפן [אַז] בְּקֶרֶב [הימים] זאָל פון די אַלע חֲנִיּוֹת זאָל ווערן נְסִיעוֹת [בביאת משיח צדקנו, כשיקבעו הבתי מדרשות בארץ ישראל].

דער אייבירשטער זאָל העלפן מ'זאָל די זכִּיָּה האָבן מ'זאָל מיר זוכֶּה זיין [צו] אַקעגנגיין דעם גּוֹאֵל צֶדֶק [באלו הבתי מדרשים].

נו

ישוב קושיא י (באופן שני, לפי המצב)

דאָ אין אַמעריקע, איז דאָ נאָך אַ בְּחִינָה פֿאַרוואָס די חֲנִיּוֹת הייסן מִסְעוֹת. ווייל מ'דאַרף כִּסְדֵּר 'מופן'.

אפילו [ווען] מ'זעצט זיך שוין אַראָפּ [אויף אַ פֿלאַך], מ'האָט זיך שוין עפעס קוֹבֵעַ געווען, אָף על פּי כֵּן ווערט עפעס [סיבות בהמשך הזמן, שעבורם] זאָגט מען ניין, מוז מען שוין [מופן ווייטער] לט.

לט כן היה מצוי הרבה בתקופה הראשונה שלאחר המלחמה, בכמה שכונות. וכגון בשכונת איסט סייד, איסט ניו יארק, ניו ברנסוויק, וכן בכמה שכונות שבניו דזשערסי.

אָזוי איז דאָך, אָזוי גייט דאָך דאָ פֿסֶדֶר, [מ'מאכט] די אַלע חֲנִיּוֹת, און נאָכדעם דאָרף מען צו גיין ערגעץ אַנדערש.^{נז}
איך קען שוין דאָהי אַזעלעכע [מענטשן], וואָס זענען שוין - ווייס איך - אויפן פערטן פינפטן פלאץ זענען זיי שוין.

נז

[ולענינינו] אַז מ'האָט זיך דאָ קוֹבֵע געווען, און ס'איז געווען אַ בֵּית הַמִּדְרָשׁ [יתכן] אַז די חֲנִיּוֹת ווערן אָנגערופן מַסְעוֹת.

נח

נאָר וואָס דען, [מ'האָפט אז] נאָר נישט אויף 'דעם' אָפֿן.
[נאָר] דער אייבירשטער זאָל העלפן טאַקע [אויף דעם אָפֿן] אָזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט [באופן הראשון] טאַקע, [אז] דער אייבירשטער זאָל העלפן [שיתקיים מה שאמר] עֲתִידִין בְּתֵי פְּנִסוֹת וּבְתֵי מִדְרָשׁוֹת, די מְקוֹמוֹת הַתּוֹרָה [יקבעו בארץ ישראל].
מ'זאָל מיר זוכה זיין בְּמַהֲרָה. דער אייבירשטער זאָל העלפן ס'זאָל טאַקע זיין [שכבר נזכה שיוקבעו בארץ ישראל].

נט

[און] ביז דערווייל זאָל מיר זוכה זיין לְהַגְדִּיל תּוֹרָה וּלְהַאֲדִירָהּ, און ס'זאָל זיין אַ כְּבוֹד שְׁמַיִם.
דער אייבירשטער זאָל העלפן [שיתקיים זה למקום תורה, כדי] מ'זאָל זיך קאָנען 'דערהאַלטן'.

ס

ווי דער מדרש זאָגט^{מא} [בפסוק] רַב לָכֶם סֵב אֶת הָהָר הַזֶּה פָּנוּ לָכֶם צִפּוֹנָה (דברים ב, ג), זאָגט דער מדרש, אידן האָבן גע'טענע'ט [להקדוש ברוך הוא] וואָס וועל מיר דאָ טון אין גלות [כְּשֶׁעָשׂוּ מִבְּקֵשׁ לַהֲתַגְרוֹת בְּנוֹ], זאָגט ער, באַהאַלטס ענק, [אמר וישראל] וואו זאָל מיר זיך באַהאַלטן, [אמר להם הקב"ה] בְּרָחוּ 'לְתוֹרָה' [שנקרא צִפּוֹנָה, מ'זאָל] גיין אין בֵּית הַמִּדְרָשׁ אַרְיִין.

סא

אַז מ'איז צוריקגעצויגן [און באַהאַלטן], און מ'האַלט זיך ביי דער אָמֶת'דיגער דַעָה, מ'זאָל זיך נישט רירן פֿון דֶּרֶךְ אֲבוֹתֵינוּ. דעס איז דערווייל די הצֶלָה אַז מ'קען זיך [דערהאַלטן].

^{נז} איזוהי חכם הרואה את הנולד, דכנראה דברי רבינו אלו רומזים על מה שאירע לבסוף, שלא ארכו השנים עד ששכונת קרוינהייטס נתרוקנה מדרי הרבה קהלות שהיה להם שם בתי מדרשים, ובתוכם נסעו משם אנ"ש מחסידי רבינו שדרו שם [לאחר שהיו שם כמה פרעות וגניבות מצד הגוים השכנים]. וכנראה שרבינו בחכמתו וקדושתו הביא את המצב, וכבר הרגיש עתה בשעת חנוכת הבית המדרש שעלול שיתקיים זה רק לאיזה שנים, ואחר כך יסעו המתפללים משם.

^{מא} בדברים רבה (א, יט): מהו פנו לכם צפונה, אמר רבי חייא אמר להם [הקדוש ברוך הוא לישראל], אם ראייתם אותו [את עֶשׂוֹן] שמבקש להתגרות בגכם אל תעמדו [להלחם] כנגדו, אלא הצפינו עצמכם ממנו עד שיעבור עולמו, הוי פנו לכם צפונה [מלשון הִטְקָנָה וְהִצָּפָנָה], אמר רבי יהודה בר שלום, אמרו לו ישראל, רבונו של עולם, אבינו מברכו על חרבך תִּהְיֶה (תולדות כז, ט) ואתה מסכים עמו ואומר לנו הצפינו עצמכם מפניו, ולהיכן נברח, אמר להן, אם ראייתם שמדווג לכם ברחו לתורה, ואין צפונה אלא תורה, שנאמר (משלי ב, ז) יִצְפֶּן לְיֹשְׁרִים תוֹשִׁיָּהּ [ועיין פירש"י במשלי שם, שהתורה נקראת צפונה, על שגנוה הקב"ה אצלו כ"ו דורות עד שנחנה לדור המדבר].

סב

און דער אייבירשטער זאל העלפן:

מ'זאל זיך קענען אויפהאלטן, ביז דערוויל.

מ'זאל קאנען מ'רחיב זיין גבול הקדושה, טאקע אין די אלע מקומות וואס מ'איז קובע.

און דער עיקר איז, זאל מיר טאקע זוכה זיין במהרה מ'זאל מיר שוין אקעגן גיין משיח צדקנו, און ס'זאל ווערן טאקע, ס'זאל ווערן מסעות [שכל אלו המקומות יסעו ויוקבעו] אויפן אמת'דיגן פלאץ.

אזוי ווי ויסע אברהם [באופן] אז ס'זאל זיין הלוף ונסוע, אלעס הנגבה, צו דעם מקום הקדושה [וכדלעיל באות כז-כט].

דער אייבירשטער זאל העלפן במהרה מ'זאל מיר זוכה זיין [דערצו].

ס'קאן שוין קומען די צייט יעדע רגע, און דאס אלעס וועט מיטקומען.

סג

ביאור הפסוק: שְׁלַח חֲשֶׁךְ וַיַּחֲשֶׁךְ וְלֹא מָרוּ אֶת דְּבָרוֹ

ממח שאמרתי בס"ג נח

איך האב געשמועסט דעם שבת^{בב}, ס'איז געווען [פון] די נסיונות געווען [במצרים, אז] שְׁלַח חֲשֶׁךְ וַיַּחֲשֶׁךְ (תהלים קה, כח).

- איך וויל נישט מאַרירן זיין דאָ.

ווען זיי זענען געווען אין מצרים איז געווען די לעצטע^{בב} [דער] מפת חושך, איז געווען אין די אנדערע דריי טאג^{בב} ווער ס'איז געווען עומד אינו יכול לישב, און יושב אינו יכול לעמוד^{בב}, זיי האבן זיך נישט געקענט רירן.

סד

[ולכאורה] דאָס איז איינס פון די פּלאַים [למה לא יצאו ישראל משם בזמן מכת חושך].

[שהרי] די מצרים זענען [דאך] געווען אַזעלעכע ביטערע שוּנאים [פאַר אידן], - איך האב געזאגט [לפרש בזה] וואָס ס'שטייט שְׁלַח חֲשֶׁךְ וַיַּחֲשֶׁךְ [ולא מרו את דברו, און] איך האב דערין געזאגט באריכות [לפרש גם דברי המדרש^{בב} על זה], - זיי זענען געווען

^{בב} בס"ג נח תשכ"ח, עיין שם באורך. וכעין זה האריך רבינו בס"ג בא תשט"ז [לשון קדשו קונטרס רכג, ח"ב].

^{בב} בעוד נשארו עדיין במצרים.

^{בב} בג' ימים האחרונים, שעליהם נאמר [בא י, כג] וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתּוֹ. אבל בג' ימים הראשונים נאמר רק כי לא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו (שם).

^{בב} וכמבואר בשמות רבה (ד, ג): מהו חֲשֶׁךְ אֶפְלָה (בא י, כב), אמר רבי אבדימי דמן חיפה, אותו חשך כפול ומכופל היה. רבותינו אמרו שבעה ימים של חשך היו, כיצד, שלשה ימים הראשונים מי שהיה יושב וביקש לעמוד עומד, והעומד ביקש לישב יושב, ועל אלו הימים נאמר וַיְהִי חֲשֶׁךְ אֶפְלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו. שלשה ימים אחרים, מי שהיה יושב לא היה יכול לעמוד, והעומד אינו יכול לישב, ומי שהיה רובץ אינו יכול לזקוף, עליהם נאמר וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים.

וכן הוא ברש"י בא (י, כב): וַיְהִי חֲשֶׁךְ אֶפְלָה וגו' שְׁלֹשֶׁת יָמִים. חשך של אופל, שלא ראו איש את אחיו אותן ג' ימים. ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה שלא קמו איש מתחתיו, יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישב.

^{בב} בשמות רבה (ד, א) [וכן הוא בתנחומא בא (סימן א)]: וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה נָטָה יָדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם [וַיְהִי חֲשֶׁךְ]. הדא הוא דכתיב (תהלים קה, כח) שְׁלַח חֲשֶׁךְ וַיַּחֲשֶׁךְ וְלֹא מָרוּ אֶת דְּבָרוֹ. אמר הקב"ה למלאכים המצויים ארויין ללקות

אָזעלעכע (רשעים), און אידן האָבן געהאַט אַזויפיל צער פון זיי, און מ'האַט אַרויסגעקוקט מ'זאָל [פון] זיי דאָ פֿטור ווערן, און מ'זאָל אַרויסגיין. נון וואו איז נאָך געווען אַ בעסערע געלעגנהייט [ווי ביי מכת חושך], אַז יענער ליגט, [און] ער קאָן זיך נישט רירן. זיי האָבן זיי געקאָנט אויס'האַנגען [אלע מצריים] אין איין מינוט, און צונעמען פֿל רָכושם, און זיך אַוועקגיין.

סה

[והרי מצינו כי] מ'האַט זיי געדאַרפט אויף דעם באַפעלן [לשאל מהם, כדכתיב (שמות יא, ב) דבר נא באַנני העם וְיִשְׁאַלוּ וגו' פֿלי כֶּסֶף וְכָלִי זָהָב וגו'. ולכאורה] וואו איז פֿאַרהאַנדן אַ בעסערע געלעגנהייט [ליקח רכושם, ואז לא היה צורך לצוותם על זה שישאלו מהם]?

סו

[נאָר] אידן האָבן אָבער געוואוסט, אַז ס'איז נישט דער רצון הַבּוֹרָא פֿרוּף הוּא אַז מ'זאָל גיין [אַליין]. ביז מ'הייסט נישט פֿונעם הימל. [ולכן עמדו בנסיון, ולא עשו כך, ובזכות זה זכו להגאל אחר כך].

סז

מיט דעם האָב איך געזאָגט [לבאר כפל הלשון] שְׁלַח חֲשֵׁךְ [בג' ימים הראשונים אשר לא ראו איש את אחיו], און דערנאָך איז געווען נאָכאַמאָל וַיַּחֲשֶׁךְ [בג' ימים האחרונים בחושך כפול ומכופל, שאף לא קמו איש מתחתיו]. [ושעל זה מסיים הכתוב] און פֿאַרוואָס איז דאָס געווען, ווייל ס'איז נִלָּא מָרוּ אֶת דְּבָרוֹ, [כדי שיעמדו ישראל בנסיון זה שלא למרות דבר ה', כי על אף] מ'האַט זיי דאָך געקאָנט טון אַלדינגס, נאָר אַז דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים הייסט נישט [טוט מען נישט].

סח

נאָר איז דאָ נאָך אַ טַעם¹⁷⁰ [במדרש ורש"י על מכת חושך] איז וועגן די מַטְמוֹנִיּוֹת¹⁷¹. [כדי שכשישאלו מהמצריים כלי כסף וכלי זהב, לא יוכלו להכחיש שאין להם, כי יאמרו להם ישראל הרי ראינו זאת בבתיכם אצל מכת חושך].

בחשך, מיד הסכימו 'כולן כאחת' ולא המרו. ○ מהו שְׁלַח חֲשֵׁךְ וַיַּחֲשֶׁךְ, למה הדבר דומה, לאדון שְׁסָרַח עליו עבדו, אמר לאחד לך והכהו חמשים מַגְלָבִין [פירוש: מכות רצועה], הלך והכהו מֵאָה, והוסיף לו משלו. כך הקב"ה יתעלה שְׁלַח חֲשֵׁךְ, על המצריים, 'והוסיף החשך' משלו, הוי שְׁלַח חֲשֵׁךְ וַיַּחֲשֶׁךְ, [שנאמר] וַיִּמַּשׁ חֲשֵׁךְ. כמה היה אותו חשך, רבותינו אמרו עֵכָה כְּדִינִי היה, שנאמר וַיִּמַּשׁ חֲשֵׁךְ, שהיה בו ממש.
¹⁷⁰ חוץ מהטעם כדי שלא יראו המצריים מה שמתו רשעי ישראל במכת חושך.

¹⁷¹ ברש"י בא (שם): ולמה הביא עליהם חשך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה, כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו. ועוד, שחפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידינו כלום, אומר לו אני ראיתי בביתך ובמקום פלוני הוא.

ומקורו בשמות רבה (יד, א): חשך למה הביא עליהן. יתברך שמו של הקב"ה שאין לפניו משוא פנים והוא חָקַר לֵב וּבִחַן פְּלִיּוֹת (ירמ' י, י), לִפִּי שהיו פושעים בישראל שהיה להן פֿטְרוֹנִין מן המצריים, והיה להן שָׁם עוֹשֶׁר וּכְבוֹד, ולא היו רוצים לצאת. אמר הקב"ה, אם אביא עליהן מכה בפרהסיא וימותו, יאמרו המצריים כשם שעבר עלינו כך עבר עליהן. לפיכך הביא על המצריים את החשך שלשה ימים, כדי שיהיו קוברים מתיהם ולא יהיו רואין אותן שונאיהם, והיו משבחין להקב"ה על כך וכו' (ההמשך כאן מובא לעיל בהערה מה). ○ ובג' ימי אפלה נתן הקב"ה חן העם בעיני מצרים והשאלום, שהיה ישראל נכנס לתוך בתיהן של מצרים והיו רואין בהן כלי כסף וכלי זהב ושמלות, אם היו אומרים אין לנו להשאל לכה, היו ישראל אומרים להן הרי הוא במקום פלוני.

נאָר וואָס דען, מ'וועט וויסן [על ידי מה שראו בבתיאם אצל מכת חושך, כי] אַז ס'וועט קומען די צייט [יהיה להם ביזת מצרים, און] אַדְרָבָה זאָל מען זיך קענען 'אויפהאַלטן' [על ידי הרכוש גדול, וואָס] מ'זאָל עס האָבן נאָכדעם [לצורך] צו אידישקייט. איבערדעם האָט דער בוראָ פֿל עוֹלָמִים מִזְמִין געווען [הרכוש] דורך דעם [על ידי מה שראו זאת בבתיאם במכת חושך].

[נו גם מצד זה היה נסיון גדול בדבר, שהרי] לְעוֹלָם מ'האָט זיך דאָך געקאָנט אליין נעמען [בזמן מכת חושך, ולא יצטרכו לשאול מהם אחר כך. אמנם בני ישראל עמדו בנסיון, ואמרו] נִיין, מ'וועט וואָרטן ביז דער אייבירשטער וועט העלפן, ביז דער אייבירשטער וועט הייסן, און דער אייבירשטער וועט געבן, און מ'וועט קאָנען פֿירן [דערמיט, לצורך אידישקייט].

סט

ברכת הקודש

מ'זאָל די זכִּיָּה האָבן טאַקע [ביז] דערווייל, דער אייבירשטער זאָל העלפן מ'זאָל זוכה זיין טאַקע, מ'זאָל מיר מרְחִיב זיין גבול הַקְדוּשָׁה. מ'זאָל מיר זוכה זיין צו טון תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה פֿאַרן באַשעפּער. [והעיקר] מ'זאָל מיר מיט די אַלע מְקוֹמוֹת [צו] אַקעגן גיין פֿני מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ בְּמָקוֹם הַקְדוּשָׁה, מִתּוֹךְ נֶחֱת וְהֶרְחָבָה.

מ'זאָל מיר נִיצוֹל ווערן - דערווייל - מִכָּל צָרָה וְצוּקָה. אידן בָּכַל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתָם זאָלן נִיצוֹל ווערן פֿון אַלעם שלעכטן.

[והעיקר] מ'זאָל מיר די זכִּיָּה האָבן צו דערלעבן מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ, בְּנִחַת וּבִשְׁמִיחָה, בְּקְדוּשָׁה וּבְטַהֲרָה - דער אייבירשטער זאָל העלפן - ביי די גאָולָה שְׁלִימָה, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

באותה שעה היו המצריים אומרים אם היו אלו רוצים לשקר בנו היו נוטלין אותן בימי החשך ולא היינו מרגישינן, שהרי ראו אותן כבר, אחר שלא נגעו חוץ מדעתנו כמו כן לא יחזיקו, והיו משאילין להן. לקיים מה שנאמר (בפרשתן טו, יד) וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל. הדא הוא דכתיב (בא י, כג) וְלָכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר [בְּמוֹשְׁבֵתָם] וגו', בארץ גושן לא נאמר, אלא בְּמוֹשְׁבֵתָם [של מצריים], שכל מקום שהיה יהודי נכנס היה אור נכנס ומאיר לו מה שבחביות ובתיבות ובמטמוניות, ועליהם נאמר (תהלים קיט, קה) נר לרגלי דבריך וגו'.

